

تاریخچه آموزش و تألیف کتب درسی زبان انگلیسی در ایران

حمیرا ریاضی، دبیر زبان انگلیسی منطقه درمیان

Knowledge Improvement

اشاره

گزارشی که با عنوان «تاریخچه آموزش زبان انگلیسی و تألیف کتب درسی زبان انگلیسی در ایران» به نظر خوانندگان محترم می‌رسد، گزیده‌ای از اسناد و مدارک موجود درخصوص زبان انگلیسی در برنامه درسی است که در آغاز با اشاراتی به اهمیت و گستردگی کاربرد زبان انگلیسی در جهان امروز می‌پردازد. در ادامه، مؤلف اهداف آموزش زبان انگلیسی، کتاب‌های درسی و نهادهای مرتبط با تألیف کتب درسی زبان و همچنین ساعت درس زبان را در هفته در دوره‌های گوناگون مرور می‌کند.

کلیدواژه‌ها: آموزش زبان انگلیسی، تألیف کتب درسی زبان

انگلیسی، آموزش زبان انگلیسی در ایران

مقدمه

«زبان انگلیسی در حال حاضر مهم‌ترین زبان جهانی به حساب می‌آید و زبان مادری بیش از ۴۰۰ میلیون نفر در دوازده کشور جهان است. این تعداد گویشور در مقایسه با ۸۸۵ میلیون نفری که به زبان چینی ماندگارین صحبت می‌کنند، رقم ناچیزی است اما ۴۰۰ میلیون نفر نیز هستند که انگلیسی زبان دومشان است و چند صد میلیون نفر نیز به صورت رسمی و نیمه‌رسمی در قریب به ۶۰ کشور جهان با این زبان آشنایی دارند. البته ممکن است با احتساب لهجه‌های مختلف تعداد گویشوران زبان چینی به انگلیسی برسد اما مسلماً زبان انگلیسی از لحاظ جغرافیایی محدوده وسیع‌تری را به خود اختصاص داده است و لذا نسبت به زبان چینی جهانی‌تر به نظر می‌رسد. سرعت انتشار این زبان نیز خارق‌العاده است.

امروزه تقریباً یک میلیارد نفر در سراسر جهان به زبان انگلیسی صحبت می‌کنند که این رقم در حال افزایش است. این زبان از همه زبان‌های دیگر بیشتر تدریس می‌شود:

- ۲۵۰ میلیون چینی - یعنی تعدادی بیش از جمعیت کل آمریکا - در مدرسه زبان انگلیسی یاد می‌گیرند.
- در ۸۹ کشور جهان انگلیسی زبان دوم مردم است و یا به‌طور وسیعی فرا گرفته می‌شود.
- در هنگ‌کنگ ۹۰ درصد دانش‌آموزان دوره راهنمایی، انگلیسی فرا می‌گیرند.
- در فرانسه مدارس راهنمایی دولتی از دانش‌آموزان می‌خواهند که به مدت چهار سال زبان انگلیسی یا آلمانی بخوانند که دست کم ۸۵ درصد زبان انگلیسی را انتخاب می‌کنند.
- در ژاپن دانش‌آموزان دوره متوسطه قبل از فارغ‌التحصیلی شش سال به فراگیری زبان انگلیسی می‌پردازند.

رسانه‌ها و حمل و نقل

زبان انگلیسی در بخش رسانه‌ها و حمل و نقل زبان غالب است. برای برقراری ارتباط در سفرهای خارجی از این زبان استفاده می‌شود. در کلیه فرودگاه‌های بین‌المللی خلبانان و مراقبان پرواز به انگلیسی صحبت می‌کنند. در سفرهای دریایی از پرچم و علائم نوری استفاده می‌شود ولی به گفته یکی از افراد گارد ساحلی آمریکا «اگر لازم باشد که کشتی به صورت کلامی ارتباط برقرار کند، از زبانی رایج استفاده می‌شود که غالباً انگلیسی است.» گمان می‌رود که پنج شبکه رادیو - تلویزیونی از بزرگ‌ترین شبکه‌های جهانی انگلیسی‌زبان شامل ABC، BBC، CSB، CBC، NBC، حدوداً ۳۰۰ میلیون مخاطب داشته باشند. علاوه بر این، زبان تعداد زیادی از شبکه‌های ماهواره‌ای نیز انگلیسی است.

عصر اطلاعات

بیش از ۸۰ درصد اطلاعات ذخیره شده در بیش از صد میلیون کامپیوتر در سرتاسر دنیا به زبان انگلیسی است. همان‌طور که سه‌چهارم محصولات پستی تلکس‌ها و تلگراف‌ها انگلیسی است، ۸۵ درصد از مکالمات تلفنی بین‌المللی نیز به انگلیسی است. دستورالعمل برنامه‌های کامپیوتری و خود نرم‌افزارها نیز اغلب با زبان انگلیسی حمایت می‌شوند. امروزه بیش از ۸۰ درصد کل مقالات علمی ابتدا به زبان انگلیسی منتشر می‌شوند. بیش از نیمی از نشریات علمی و فنی به زبان انگلیسی منتشر می‌شوند.

تجارت بین‌المللی

انگلیسی زبان تجارت بین‌المللی است. وقتی یک تاجر ژاپنی می‌خواهد در هر نقطه‌ای از اروپا قراردادی ببندد، چنانچه مذاکراتش به زبان انگلیسی باشد احتمال بیشتری برای عقد قرارداد دارد. نام کشور سازنده بر روی محصولات کارخانه‌ها به زبان انگلیسی نوشته می‌شود و شرکت‌های بین‌المللی زبان انگلیسی را برمی‌گزینند. شرکت‌های خودروسازی نیسان و داتسون مکاتبات بین‌المللی‌شان را به زبان انگلیسی انجام می‌دهند. در سال ۱۹۸۵، ۸۰ درصد کارمندان ژاپنی شرکت «میتسوئی» می‌توانستند به زبان انگلیسی صحبت کنند، مطلب بخوانند و به این زبان بنویسند. شرکت خودروسازی «تویوتا» نیز دوره‌های زبان انگلیسی گذاشته است.

دیپلماسی

انگلیسی در حال حاضر جایگزین اغلب زبان‌های اروپایی شده است که در قرون پیش زبان بین‌المللی محسوب می‌شدند. از جمله زبان فرانسه که روزگاری زبان دیپلماسی بوده، انگلیسی زبان رسمی سازمان‌های بین‌المللی امداد مانند Oxfam، سازمان‌های حمایت از کودکان و همچنین یونسکو، ناتو و سازمان ملل نیز هست.

گوش مختلط

در کشورهایی که مردمشان به زبان‌های گوناگون صحبت می‌کنند، انگلیسی زبان رایج است. در کشور هندوستان مردم تقریباً به ۲۰۰ زبان مختلف صحبت می‌کنند ولی در این میان تنها ۳۰ درصد افراد به زبان رسمی این کشور، هندی، حرف می‌زنند. راجیو گاندی در نطقی که پس از ترور مادرش خطاب به مردم هندوستان ایراد کرد، با آن‌ها به زبان انگلیسی سخن گفت.

زبان رسمی

انگلیسی زبان رسمی یا نیمه‌رسمی بیست کشور آفریقایی از قبیل سیرالئون، گینه، نیجریه، لیبریا و آفریقای جنوبی است.

ضرورت و اهمیت آموزش زبان خارجی

با توجه به اهمیت و نقش زبان انگلیسی در ارتباطات بین‌المللی، آموزش این زبان در کشور ما نیز از چند دهه قبل آغاز شده است. ضرورت و اهمیت آموزش زبان انگلیسی در برنامه درسی این‌گونه بیان شده است.

۱. ابعاد آموزشی:

- لزوم بهره‌گیری از دانش و فناوری ملل دیگر و استفاده از منابع علمی خارجی، آموزش همگانی زبان را به یکی از ملزومات جامعه امروز تبدیل کرده است.
- از آنجا که در دنیای امروز حجم انبوهی از اطلاعات و داده‌های علمی معتبر از طریق شبکه اینترنت و به زبان‌های خارجی ارائه می‌شود، دستیابی به این منابع و اطلاعات مستلزم آشنایی با زبان خارجی است. علاوه بر این، گسترش سریع رسانه‌های ارتباط جمعی نیز آموزش زبان خارجی را الزامی ساخته است.
- تک‌زبانی و خارج نشدن از مرزهای زبان مادری و بی‌اطلاعی از رویدادهای علمی جهان خارج، باعث افت کیفی مراکز علمی و پژوهشی کشور می‌شود. آموزش زبان خارجی یکی از راه‌های حضور فعال در دنیای علم، برقراری ارتباط علمی با مراکز دانشگاهی خارج از کشور و در نتیجه، ارتقای سطح کیفی دانش در مراکز آموزش عالی داخل کشور است.
- انتقال صحیح مفهوم و منظور به زبان خارجی، تفکر منطقی را در زبان‌آموزان تقویت می‌کند و باعث می‌شود آن‌ها از اعتماد به نفس بیشتری برخوردار شوند.
- در فرایند یادگیری زبان خارجی، زبان‌آموزان به شناخت عمیق‌تری از مقوله زبان، به‌ویژه زبان مادری، دست می‌یابند و در نتیجه، این امکان برایشان فراهم می‌شود که از مهارت‌های زبان مادری به نحو مؤثرتری استفاده کنند.
- یادگیری زبان خارجی به رشد مهارت‌های فراشناختی کمک می‌کند و به زبان‌آموزان این امکان را می‌دهد که مهارت‌های آموخته شده را در سایر یادگیری‌های خود به کار گیرند.

۲. ابعاد اقتصادی:

- یادگیری زبان خارجی موجب ارتقای دانش افراد در زمینه کاری خود و افزایش مهارت‌های شغلی آن‌هاست.
- برقراری روابط علمی و اقتصادی با کشورهای

خارجی مستلزم آشنایی کافی با فرهنگ جامعه مقابل و روحیات افراد آن است که این مهم به وسیله تسلط به زبان آن ملت به دست می‌آید.

● آشنایی زبانی و فرهنگی با کشورهای خارجی امکان استفاده از فرصت‌های کاری، تجاری و بازرگانی را در این کشورها فراهم می‌سازد. طبعاً حضور اقتصادی در خارج، افزایش درآمدهای کشور را در پی دارد.

۳. ابعاد اجتماعی - فرهنگی:

● آموزش زبان و برقراری ارتباط با گویشوران خارجی به معنای ورود زبان آموزان به فرهنگ‌های جدید است. با توجه به اینکه نداشتن اطلاعات کافی درباره فرهنگ‌های مختلف گاهی عکس‌العمل‌های غیرمنطقی (تمجید بی‌مورد و یا تحقیر ناخواسته طرف مقابل) به دنبال دارد، آموزش زبان خارجی و تعامل زبان آموزان با فرهنگ‌های جدید، موجب می‌شود افق دید آن‌ها نسبت به این فرهنگ‌ها گسترش یابد و در نتیجه زمینه درک متقابل فراهم شود.

آموزش زبان خارجی باعث آشنایی زبان آموزان با تفکرات و عقاید جدید نیز می‌شود. این آشنایی، مقایسه آرا و عقاید بیگانه با آرا و عقاید بومی را در پی دارد که موجب تقویت تفکر منطقی در زبان آموزان می‌شود. ضمن آنکه کسب موارد مثبت از فرهنگ کشورهای دیگر و نقد موارد منفی نیز زمینه‌ساز تحول فکری و رشد شخصیتی زبان آموزان است.

● با توجه به نقش زبان به‌عنوان پل برقراری ارتباط با جوامع دیگر، یادگیری زبان خارجی مناسب‌ترین روش برای معرفی فرهنگ و جامعه کشور به جوامع خارجی است.

● آشنایی زبانی و ارتباط با افراد بومی هر کشور در موطن خود و یا کشورهای دیگر، زمینه‌ساز تفاهم و درک متقابل است.

۴. ابعاد سیاسی:

● از جمله راه‌های گسترش و تقویت روابط سیاسی بین کشورهای مختلف، آموزش متقابل زبان است. آشنایی افراد جامعه با فرهنگ متقابل و تفاهم بین دو فرهنگ مختلف، نزدیکی ملت‌ها و تعمیق روابط آن دو را به دنبال دارد. طبعاً روابط سیاسی مناسب، علاوه بر تحکیم موقعیت بین‌المللی کشور، زمینه‌ساز پذیرش نظرات گوناگون آن کشور در صحنه جهانی و نیز رشد سرمایه‌گذاری خارجی و بهبود روابط سیاسی و اقتصادی می‌شود. (راهنمایی برنامه درسی زبان‌های خارجی، ۱۳-۹)

«ضرورت آموزش زبان تنها به جنبه اطلاع‌رسانی و تبادل اطلاعات محدود نمی‌شود و ابعاد مهم دیگر، از جمله ابعاد آموزشی تربیتی و تعامل اجتماعی نیز مطرح است که اهمیت بیشتری از بعد اطلاع‌رسانی دارند؛ چون به رشد فکری شخص و تعامل اجتماعی وی مدد می‌رسانند.» (همان، ۳-۲)

به‌طور خلاصه

«آموزش زبان‌های خارجی بستر مناسبی برای درک و دریافت و انتقال میراث فرهنگی و دستاوردهای دانش بشری در قالب‌های متنوع زبانی به صورت شفاهی، دیداری و نوشتاری، برای مقاصد و مخاطبان گوناگون در مبادلات بین فرهنگی فراهم می‌کند.

آنجا که مراودات اجتماعی تحت تأثیر تعامل جوامع بشری و رشد فناوری توسعه پیدا می‌کند، برای برقراری ارتباط سازنده و آگاهانه ضروری است مترجمان علاوه بر زبان مادری که به آنان امکان تعامل در سطح روابط میان‌فردی (خانوادگی، محلی و ملی) را می‌دهد، توانایی برقراری ارتباط با سایر جوامع و دستاوردهای بشری را در سطح منطقه‌ای و جهانی دارا باشند.

آموزش زبان خارجی علاوه بر کارکرد ارتباط میان‌فردی و بین فرهنگی، در توسعه اقتصادی مانند صنعت گردشگری، تجارت، فناوری، توسعه علم و هوشیاری اجتماعی سیاسی مؤثر است.» (سند برنامه درسی ملی: ۱۰۷)

اهداف برنامه درسی زبان خارجی

قبل از شروع تألیف یک کتاب باید اهدافی برای آن تعیین کرد. میزان نیل به این اهداف نشان‌دهنده میزان موفقیت یک کتاب است.

از گذشته‌های دور برای تدریس زبان خارجی اهدافی مدنظر بوده و اهدافی نیز تعیین شده است. در این قسمت سعی داریم به اهدافی که در گذشته در برنامه درسی زبان خارجی تعیین شده است، نگاهی اجمالی بیندازیم.

«هدف آموزش و پرورش در زمان تأسیس دارالفنون:

۱. آشنایی با علوم و فنون و فرهنگ جدید مغرب‌زمین
۲. آموختن زبان‌های فرانسه، انگلیسی و روسی و...
۳. بهره‌گیری از دانش و تجربه معلمان خارجی
۴. اعزام محصل به خارج» (صفوی، ۱۳۸۳: ۱۷۵)

«هدف‌های زبان خارجی در دوره راهنمایی تحصیلی

در سال ۱۳۴۵^۱:

۱. آشنا ساختن دانش‌آموزان با مطالعه و خواندن و نوشتن یک زبان خارجی
۲. کمک به دانش‌آموزان و راهنمایی آنان برای استفاده از مآخذ و منابع خارجی برای افزایش تجارب و اطلاعات
۳. کمک به ایجاد و برقراری تفاهم صحیح بین‌المللی از راه آشنایی با علوم و ادبیات و هنر و به‌طور کلی تمدن کشورهایی که به آن زبان سخن می‌گویند.» (همان: ۱۸۳)

«هدف‌های دوره راهنمایی تحصیلی در طرح تغییر

بنیادی آموزش و پرورش در سال ۱۳۶۹:

کمیسیون دوره راهنمایی طرح بنیادی تغییر نظام آموزش و پرورش هدف‌های این دوره را به تفکیک مقوله‌های

آموزشی در دو حیطه شناختی و عاطفی اعلام کرده بود که یکی از آن اهداف در حیطه علمی، آموختن حداقل یک زبان خارجی بود.» (همان: ۱۸۸)

چگونگی تألیف کتب درسی در گذشته

«در سال ۱۲۹۰ شمسی قانون اساسی وزارت معارف به تصویب رسید و تعلیمات عمومی و اجباری جزو وظایف دولت قرار گرفت. بر طبق این قانون همه دستگاه‌های تعلیم و تربیت دولتی و خصوصی با برنامه یکسان، زیر نظارت دولت قرار گرفت و دوره تعلیمات ابتدایی شش سال و تعلیمات متوسطه نیز شش سال تعیین شد.

در سال ۱۳۰۰ شمسی قانون شورای عالی فرهنگ به تصویب رسید. مطابق این قانون، مؤلفان ملزم شدند که کتاب‌های درسی را مطابق برنامه‌ای که از طرف وزارت معارف^۲ به آن‌ها ابلاغ می‌شد، تألیف نمایند» (معمدی، ۱۳۸۲: ۱۲۲). «تهیه کتاب‌های دبیرستانی هم مورد توجه وزارت معارف قرار گرفت و در تاریخ ۲۷ مهرماه ۱۳۱۷ تصویب‌نامه‌ای از هیئت وزیران گذشت که در آن نگارش کتب دبیرستانی را نیز بر عهده وزارت معارف قرار داد. به دنبال این تصویب‌نامه، کمیسیونی از دبیران، دانشیاران و استادان در هر موضوع تشکیل شد تا کتاب‌های دبیرستان را برنامه‌ریزی و تألیف نمایند. بر طبق آیین‌نامه مقرر شد همه کتاب‌های دبیرستانی بر طبق یک اسلوب مطلوب و موافق با اصول آموزش و پرورش نگارش یابد؛ به طوری که علاوه بر مواد علمی و ادبی مؤید خصال ملی و ملکات راسخه باشد که از عهد باستان سرشته نهاد ایرانیان بوده است.

به دنبال این اقدام مؤثر، در مدت سه سال هشتاد جلد کتاب دبیرستانی به سرمایه وزارت فرهنگ منتشر شد. این کتاب‌ها که

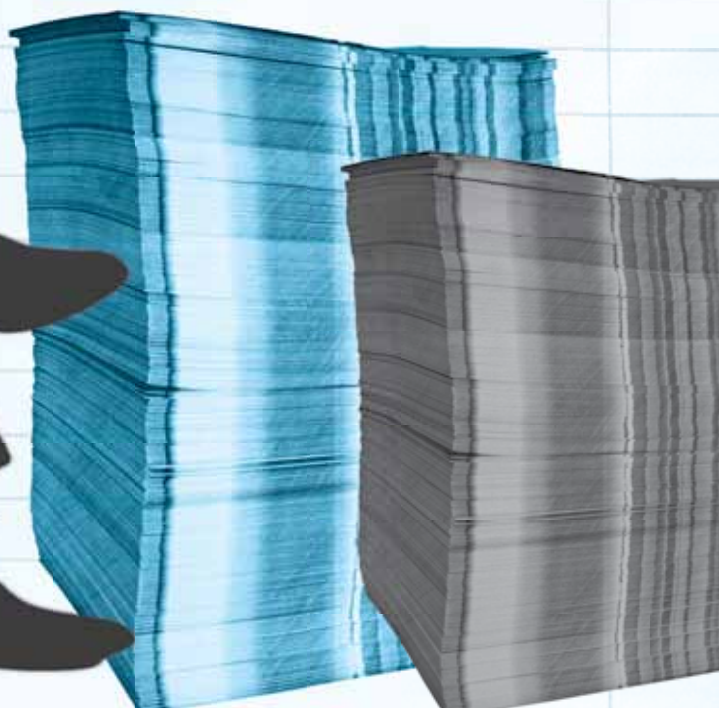
به‌عنوان کتاب‌های وزارتی معروف بودند، از نظر دقت در صحت مطالب و زیبایی چاپ و نوع کاغذ و جلدسازی نسبت به کتاب‌های قبلی در سطح بسیار ممتازی قرار گرفتند.

افرادى که در هر یک از گروه‌های درسی شرکت داشتند، از موجه‌ترین و شایسته‌ترین افراد متخصص و صاحب‌نظر آن زمان بودند.» (همان: ۱۲۵-۱۲۳)

«در شهریور ۱۳۲۰، نیروهای متفقین به کشور ما وارد شدند و آثار شوم جنگ جهانی دوم در ایران ظاهر شد. بهای کالاها و خدمات در کشور افزایش و درآمد دولت کاهش یافت. چاپ و توزیع کتاب‌های درسی هم با اشکالات فراوان روبه‌رو شد. اصولاً تصدی امور بازرگانی به وسیله دولت مورد شک قرار گرفت و بسیاری از کارهایی که دولت انجام می‌داد، به بخش خصوصی منتقل شد. آزادی تألیف کتاب‌های درسی هم بحث گرم روز شد و آنان که منافعی در این راه برای خود متصور بودند، به پا خاستند و از رقابت علمی و آزادی چاپ و تألیف سخن گفتند و دلایلی بر تأیید نظر خود اعلام نمودند.

وزارت فرهنگ نیز که در فکر کاهش مسئولیت خود بود تألیف و تهیه کتاب درسی را آزاد اعلام کرد. (۱۳۲۴)» (همان: ۱۲۶)

«مرحوم جلال آل‌احمد مقاله «بلیشوی کتاب‌های درسی» را در همین مورد نوشت. با وجود آنکه در سال ۱۳۳۵ شورای عالی فرهنگ اساسنامه‌ای راجع به کتاب‌های درسی دبیرستان‌ها و موضوع چاپ و توزیع و بهای آن‌ها تصویب کرد و کمیسیون‌هایی برای حصول اطمینان از «صحت

مطالب، هماهنگی با برنامه‌ها، رعایت نظم منطقی، هماهنگی اصطلاحات و سادگی و روانی عبارات و ملاحظات تربیتی» تشکیل داد، باز هم نتیجه نبخشید و گره از کار نگشود. به ناچار وزارت فرهنگ تألیف و نشر کتاب را دوباره به موجب تصویب‌نامه مورخ ۴۱/۱۲/۱۸ خود بر عهده گرفت و به کار پرداخت. «همان: ۱۲۷) «دکتر پرویز ناتل خانلری وزیر فرهنگ درباره کتاب‌های درسی چنین گفت (۲۴ شهریوری ۱۳۲۴):

وضع کتاب‌های درسی ایران در سال‌های اخیر از نظر ابتدال محتویات و تنوع بی‌حد و حصر و گرانی آن‌ها و زد و بندها و سوءاستفاده‌هایی که در کارها بود به جایی رسید که می‌بایست تصمیمات قاطعی به نفع مردم گرفته شود و آن فساد و هرج و مرج پایان یابد.

این تصمیم قاطع در جلسه مورخ ۱۳۴۱/۱۲/۱۸ هیئت وزیران به صورت تصویب‌نامه زیر اعلام شد. به منظور بهبود وضع کتب درسی دبستان‌ها و دبیرستان‌ها و تهیه متن کتاب‌هایی که متناسب با پیشرفت علم و فرهنگ و ارزشی آنها و توزیع منظم باشد، هیئت وزیران تصویب نمودند:

ماده ۱: تألیف و تهیه کتاب‌های درسی دبستان و دبیرستان از این تاریخ منحصراً بر عهده وزارت فرهنگ (آموزش و پرورش کنونی) است.

ماده ۲: برای تهیه متون این کتاب‌ها هیئتی در وزارت فرهنگ مرکب از عده‌ای از دبیران و استادان و سایر دانشمندان به تشخیص و دعوت وزارت مزبور تشکیل می‌گردد.

ماده ۳: مادامی که چاپخانه‌های وزارت فرهنگ یا دولتی تا آن حد مجهز نشده است که بتواند کلیه کتاب‌های مورد نیاز را تهیه کند، وزارت فرهنگ می‌تواند چاپ و توزیع این کتاب‌ها را به شرکتی مرکب از ناشران و کتابفروشان که صلاحیت فنی و علمی و مالی این شرکت مورد تأیید وزارت فرهنگ قرار گیرد برای مدت معینی واگذار نماید.

ماده ۴: تا زمانی که متن تمام یا بعضی از کتاب‌های دبیرستانی از طرف هیئت مذکور در ماده ۲ تهیه نشده وزارت فرهنگ می‌تواند از بین تألیفات موجوده موقتاً یک کتاب را برای تدریس هر ماده درسی انتخاب و بر طبق مقررات این تصویب‌نامه منتشر کند. «همان: ۱۲۸)

«در سال ۱۳۴۵ نظام آموزشی ایران از نظر هدف،

برنامه و مواد آموزشی تغییر کرد.

مقاطع تحصیلی از دو مقطع ابتدایی و متوسطه به سه مقطع ابتدایی، راهنمایی و متوسطه تغییر یافت. تعداد رشته‌ها و مواد درسی نسبت به گذشته افزایش کلی پیدا کرد. تهیه برنامه و تعیین سرفصل‌های هر ماده درسی بر عهده دفتر تحقیقات و برنامه‌ریزی قرار گرفت و تألیف کتاب و چاپ و توزیع آن بر عهده سازمان کتاب‌های درسی ایران بود. «همان: ۱۳۰)

«کتاب‌های دبستان و راهنمایی براساس اصول یادگیری و توجه به نیازهای فردی و اجتماعی دانش‌آموزان تألیف شد. سازمان کتاب‌های درسی ایران در حدود ۱۵ سال از نظر تولید کتاب‌های درسی نوآوری‌های چشمگیری انجام داد. کتاب‌هایی که برای نخستین بار در آن سازمان تألیف شد، از نظر درستی متن، تناسب با یادگیرنده، زیبایی چاپ و جلدبندی با کتاب‌های گذشته بسیار متفاوت بود. «همان: ۱۳۲)

«قانون تشکیل سازمان پژوهش و نوسازی آموزشی (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی) که مسئولیت تألیف و چاپ و توزیع کتاب‌های درسی ایران را نیز بر عهده دارد، در ۲۷ تیرماه ۱۳۵۵ به تصویب مجلس شورای ملی رسید و سازمان تشکیل شد. مسئولیت این سازمان بسیار گسترده‌تر از تألیف کتاب درسی است. در زیر بخشی از یک ماده از این قانون را ملاحظه می‌کنیم:

ماده ۲. وظایف سازمان عبارت است از:
- پژوهش در محتوای برنامه‌های آموزش و پرورش در دوره‌های مختلف تحصیلی با توجه به نیازمندی‌های کشورهای توانایی و خصوصیت روانی دانش‌آموزان و تشخیص و تعیین هدف‌های هر دوره تحصیلی و تهیه و تنظیم برنامه‌های درسی و تعیین نسبت‌های مطلوب برای تحصیلات در سطوح و رشته‌های مختلف.

در ماده ۶ این قانون آمده است که: از تاریخ تشکیل این سازمان وظایف و اعتبارات و تعهدات سازمان کتاب‌های درسی به این سازمان منتقل می‌شود. «همان: ۱۳۳ - ۱۳۲)

تا اینجا متوجه شدیم که وظیفه تألیف کتاب‌های درسی بر عهده چه ارگان‌هایی بوده است اما این ارگان‌ها از چه زمانی به تألیف کتاب درسی زبان انگلیسی پرداختند؟
وقتی در کتاب «تاریخ آموزش و پرورش ایران از ایران باستان تا ۱۳۸۰ هجری شمسی با تأکید بر دوره معاصر همراه با معرفی کلیه وزرای علوم، معارف، فرهنگ و آموزش و پرورش» به جداول مواد درسی و امتحانی دوره‌های ابتدایی، راهنمایی تحصیلی متوسطه نظری و فنی و حرفه‌ای از ۱۳۳۷ تا ۱۳۸۰ ه.ش نگاه می‌کنیم، اولین بار در سال ۱۳۴۶ در مقطع راهنمایی با درسی به نام «زبان خارجی» مواجه می‌شویم. در پیوست ۳ کتاب فوق که حاوی جدول مواد درسی و امتحانی دوره راهنمایی تحصیلی می‌باشد، هر جا سخن از زبان خارجی آمده در جدول شماره ۱ گردآوری شده است.

نحوه امتحان	مواد امتحانی	ساعت تدریس			نام درس	
		اول	دوم	سوم		
		۴	۴	۴	زبان خارجی	تقسیم ساعات برنامه هفتگی دوره سه ساله راهنمایی ^۱
شفاهی (تمرینات کتبی)	زبان خارجی					مواد درسی سال اول راهنمایی تحصیلی براساس مصوبه جلسه ۸۰ شورای عالی آموزش و پرورش مورخ ۱۳۵۰/۷/۱۱
		۲	۲	۲	زبان خارجی	ساعات درسی دوره سه ساله راهنمایی مصوبه جلسه ۹۰ شورای عالی آموزش و پرورش مورخ ۱۳۵۱/۳/۲۸
شفاهی و کتبی	زبان خارجی					مواد درسی امتحانات دوره راهنمایی تحصیلی مصوبه جلسه ۱۰۳ شورای عالی آموزش و پرورش مورخ ۱۳۵۱/۱۱/۴
شفاهی و کتبی	۱. قرائت زبان خارجی ۲. دیکته و ترجمه زبان خارجی					مواد درسی دوره سه ساله راهنمایی تحصیلی مصوبه جلسه ۱۳۹ شورای عالی آموزش و پرورش مورخ ۱۳۵۳/۹/۲۴
شفاهی و کتبی	۱. قرائت و مکالمه زبان خارجی ۲. نکات دستوری و درک مطلب و املاء و جمله‌نویسی زبان خارجی					مواد امتحانی پایه‌های تحصیلی دوره راهنمایی مصوبه جلسه ۱۸۸ شورای عالی آموزش و پرورش مورخ ۱۳۵۹/۲/۷
		۴	۴	-	زبان خارجی	مواد درسی و ساعات تدریس دوره سه ساله راهنمایی تحصیلی مصوبه جلسه ۴۱۹ شورای عالی آموزش و پرورش مورخ ۱۳۶۶/۶/۱۱
شفاهی و کتبی					۱. قرائت و مکالمه زبان خارجی ۲. دستور، درک مطلب و املا و جمله‌نویسی زبان خارجی	مواد درسی و نوع امتحان پایانی هر درس در دوره راهنمایی تحصیلی مصوبه جلسه ۶۵۳ مورخ ۱۳۷۹/۶/۱۷ شورای عالی آموزش و پرورش

جدول شماره ۱ (صفوی، ۱۳۸۲: ۳۴۹-۳۴۵)

در زمینه برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فعالیت می‌کند. معاونت راهنمایی دفتر تألیف، به همراه کارشناسان ذی‌ربط، مسئولیت برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی دوره راهنمایی و اجرای آزمایشی و سراسری این کتاب‌ها را به عهده دارد. مراحل کار این‌گونه است که پس از تدوین راهنمای برنامه درسی توسط شورای برنامه‌ریزی گروه درسی و اعتباربخشی، نقدهای درون و برون‌سازمانی، روی آن انجام می‌شود تا به تأیید شورای هماهنگی علمی سازمان برسد. سپس، کتاب مورد نظر تدوین می‌شود و پس از طی دو سال اجرای آزمایشی و تأیید نهایی، در مرحله اجرای سراسری قرار می‌گیرد.

از جدول فوق می‌توان دریافت که سیر تحولات این درس در نام درس، ساعات تدریس، مواد امتحانی و نحوه امتحان براساس مصوبات جلسات شورای عالی آموزش و پرورش بوده و از سال ۱۳۴۶ شروع شده و تاکنون ادامه داشته است.

● در دوره حاضر

علی‌رضا صادقی‌میاب، معاون وقت دوره راهنمایی تحصیلی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی:

دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، یکی از دفاتر سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است که

پنج نفر متخصص موضوعی، متخصصان تعلیم و تربیت، برنامه‌ریزی درسی و روان‌شناسی، معاون دوره، مسئول گروه هماهنگی دوره تحصیلی، کارشناس مسئول گروه درسی مربوطه، چند تن از معلمان مجرب، یک نماینده از دفتر راهنمایی وزارت آموزش و پرورش اعضای شورای برنامه‌ریزی گروه درسی هستند. اما برای در نظر گرفتن ویژگی‌ها و نیازهای جسمی، فکری و روانی دانش‌آموزان در تدوین کتاب‌های درسی چه می‌کنند؟

در مرحله اول، این کار با بهره‌گیری از پژوهش‌ها، متخصصان، معلمان و کارشناسانی که با دانش‌آموزان ارتباط مستقیم دارند، و نامه‌های ارسالی از طرف معلمان و دانش‌آموزان صورت می‌گیرد. مرحله بعد، زمانی است که کتاب تدوین و به مدارس فرستاده شده است. در این مرحله، افرادی برای اعتباربخشی و

ارزشیابی به مدارس اعزام می‌شوند و پس از گفت‌وگو با معلمان، اولیا، دانش‌آموزان و کارشناسان، پرسش‌نامه‌هایی را کامل می‌کنند که اطلاعات لازم در زمینه‌های فوق نیز به دست می‌آید. (دادار، ۱۳۸۹: ۳۱)

آموزش زبان خارجی باعث آشنایی زبان‌آموزان با تفکرات و عقاید جدید نیز می‌شود. این آشنایی، مقایسه آرا و عقاید بیگانه با آرا و عقاید بومی را در پی دارد که موجب تقویت تفکر منطقی در زبان‌آموزان می‌شود. ضمن آنکه کسب موارد مثبت از فرهنگ کشورهای دیگر و نقد موارد منفی نیز زمینه‌ساز تحول فکری و رشد شخصیتی زبان‌آموزان است

خلاصه

از سال ۱۲۹۰ تعلیمات عمومی و اجباری زیر نظر دولت قرار گرفت. در آن زمان کتب درسی را مؤلفان

طبق نظر وزارت معارف تألیف می‌کردند. در سال ۱۳۲۰ چاپ و توزیع کتب درسی به بخش خصوصی واگذار شد و وزارت فرهنگ تألیف و تهیه کتب درسی را آزاد اعلام کرد و در تألیف کتب درسی بلبشویی حاکم شد. در سال ۱۳۴۱ وزارت فرهنگ تألیف و نشر کتب درسی را مجدداً برعهده گرفت. در سال ۱۳۴۵ مقطع راهنمایی هم به وجود آمد. تعیین سرفصل‌های هر ماده درسی برعهده دفتر تحقیقات و برنامه‌ریزی، و تألیف کتاب و چاپ و توزیع آن برعهده سازمان کتب‌های درسی ایران قرار گرفت.

از همین سال در جلسات شورای عالی آموزش و پرورش درسی به نام زبان خارجی با ۱۲ ساعت تدریس در هفته به تصویب رسید. در سال ۱۳۵۱ ساعات اختصاص یافته به این درس به ۶

ساعت تقلیل یافت و در سال ۱۳۶۶ به ۸ ساعت رسید اما در تمام این سال‌ها شیوه امتحان همچنان به دو صورت کتبی و شفاهی بوده است.

کتاب پس از تدوین راهنمای برنامه درسی و نیز اعتباربخشی و انجام نقد و تأیید شورای هماهنگی علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و دو سال اجرای آزمایشی به صورت سراسری اجرا می‌شود.

نتیجه‌گیری

یادگیری زبان انگلیسی در نیم‌قرن گذشته و در حال حاضر امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. آموزش زبان انگلیسی از سال ۱۳۴۵ به‌طور مدون و زیر نظر دولت شروع شد و کتب درسی آن همچنان توسط سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش تهیه می‌شود. لذا می‌توان گفت سابقه آموزش زبان انگلیسی در ایران بسیار کم است و ما همچنان در اوایل راهیم.

پی‌نوشت‌ها

۱. وزارت آموزش و پرورش، طرح جدید آموزش و پرورش کشور، برنامه تفضیلی دوره سه ساله راهنمایی، اداره کل مطالعات و برنامه‌ها، تیرماه ۱۳۴۶.
۲. وزارت علوم در سال ۱۲۷۵ قمری برابر ۱۲۳۷ شمسی تأسیس شد. در سال ۱۲۴۷ شمسی برابر ۱۲۸۵ قمری نام آن به «وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه» و در خرداد ۱۳۱۴ شمسی به «وزارت فرهنگ» تغییر کرد. این وزارت‌خانه در آذر ۱۳۴۲ به دو وزارت‌خانه تقسیم شد: یکی وزارت فرهنگ و هنر و دیگری وزارت آموزش و پرورش. در بهمن ۱۳۴۶ نیز به وزارت‌خانه آموزش و پرورش و وزارت علوم و آموزش عالی تقسیم شد.
۳. تصویب‌نامه هیئت وزیران
۴. قانون سازمان پژوهش و نوسازی آموزشی. مصوب ۱۳۵۵/۴/۲۷ مجلس شورای ملی ایران.
۵. طبق طرح جدید آموزش و پرورش کشور، برنامه تفضیلی دوره سه ساله راهنمایی تحصیلی، اداره کل مطالعات و برنامه‌ها وزارت آموزش و پرورش، در تیرماه ۱۳۴۶.

منابع

۱. صفوی، امان‌الله؛ تاریخ آموزش و پرورش ایران از ایران باستان تا ۱۳۸۰ هجری شمسی با تأکید بر دوره معاصر همواره با معرفی کلیه وزارت علوم، معارف، فرهنگ و آموزش و پرورش، رشد، تهران؛ ۱۳۸۳.
۲. معتمدی، اسفندیار؛ «کتاب‌های درسی در ایران از تأسیس دارالفنون تا انقلاب اسلامی» (۱۳۵۷-۱۳۳۰)، ۱۳۸۲، (قابل دسترسی در پایگاه مجلات تخصصی، آخرین بازنگری ۲۲ مهر ۱۳۹۰)
۳. سند برنامه درسی ملی (بهمن ۱۳۸۹)، نگاشت چهارم، (قابل دسترسی در سایت برنامه درسی ملی، آخرین بازنگری ۲۲ مهر ۱۳۹۰).
۴. وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، گروه زبان‌های خارجی. راهنمای برنامه درسی زبان‌های خارجی. (قابل دسترسی در سایت گروه زبان‌های خارجی، آخرین بازدید ۲۲ مهر ۱۳۹۰).

5. http://eng-dept.talif.sch.ir/files/extract-file.Php?file_id=47